

CONTRIBUȚII LA ISTORICUL ÎNVĂȚĂMÎNTULUI LIMBII LATINE

DE

MARIA MARINESCU-HIMU

În cursul lunii decembrie a anului 1969 s-au împlinit 100 de ani de la stingerea din viață a unui reprezentant de seamă al clasicismului în Ardeal, dublat de un însuflețit patriot care a militat pentru drepturile românilor din Ardeal: Gavril Munteanu, profesor de latină la Brașov, membru al Societății Academice Române și organizator al învățămîntului mediu din Brașov. După datele păstrate de Gheorghe Barițiu¹, Gavril Munteanu era originar din Vingardu, o comună rurală din Comitatul Albei Inferioare, unde s-a născut în 1812. Datorită strădaniei tatălui său, cîntăreț la biserica satului, a urmat cursul gimnaziului din Alba Iulia, iar în 1833—1834 cursurile Facultății de filozofie din Cluj. Îl găsim înscris în acest timp și la Facultatea de drept din același oraș.

După terminarea studiilor, neîntrezărind nici o posibilitate de a se afirma la Cluj, se vede în situația de a alege între intrarea în cler și emigrare. Optează pentru cea de a doua soluție și în anul 1835 îl găsim la București, alături de vărul său Aron Florian, care venise cu cîțiva ani înainte, adus fiind de la Pesta de entuziastul boier Goleescu, și alături de cîțiva alți ardeleni doritori să ia contact cu civilizația românească. Unii dintre aceștia veniseră în calitate de profesori de casă, ei reprezentînd Occidentul cel mai apropiat². La București, Gavril Munteanu este angajat ca prefect al Internatului ce luase ființă pe lângă „Colegiu”. Un an mai tîrziu îl întîlnim profesor la seminarul Episcopiei Buzăului, unde a activat timp de 8 ani. Aici, pe lângă activitatea didactică, dezvoltă și o activitate publicistică, tipărind printre altele, în 1842, „Suferințele tînărului Werther” a lui Goethe³. Ulterior îl întîlnim profesor la mănăstirea Bucovățului, unde fusese mutat seminarul după incendiul ce mistuise episcopia. Anul 1848 îl găsește secretar la „Comitetul de pacificațiune”, la care aderase și August Treboniu Laurian, avînd sarcina să călătorească, împreună cu protopopul Ioan Popazu, la Viena pentru apărarea drepturilor națiunii române. În martie 1849, o dată cu căderea Sibului în mîinile insurgenților comandați de generalul Bem, Gavril Munteanu pornește alături de Gh. Barițiu și de alții pe urma trupelor austriece, îndurînd vicisitudinile unei grele călătorii, de pe urma căreia a contractat o specie de artratism pe care, zice Gheorghe

¹ Biografia lui Gavril Munteanu a fost citită de Gh. Barițiu în iulie 1870 într-una din ședințele private ale Societății Academice Române și apoi publicată în Transilvania, Foaia Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, nr. 5, anul IV, Brașov, 1 martie 1871.

² N. Iorga, *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*, București, 1915, p. 97.

³ Apărută la București, în 1892.

Barițiu, „o resimți în tot restul vieții sale, cînd mai mult, cînd mai puțin și nici că putu scăpa de ea, cu toate scaldele și alte medicime”⁴.

Reîntors la Sibiu în 1849 nu mai poate activa intrucît își sistaseră apariția toate publicațiile. De aceea, în 1850 se retrage la Brașov⁵, unde-l găsim profesor la gimnaziul de acolo, pe care-l organizează și-l înzestrează cu manualele necesare⁶, și colaborator la „Gazeta” și anume la rubrica „Cronica străină”, pînă în anul 1852, cînd declară „că nu-i mai dă mîna să lucreze la Gazeta”. Supus unei operații la Viena, sănătatea lui se șubrezește. Moare în 1869. Un portret al lui ne-a lăsat Gh. Barițiu, din care desprindem : „Era de statură mai mult înaltă decît mijlocie. Era bine făcut, un om frumos. Îi plăcea a se purta curat și elegant pînă la rigoare”⁷.

Gavril Munteanu a intruchipat în primul rînd pe profesorul entuziast, propagator al cultului pentru spiritualitatea greco-latină, dublat de un fervent patriot, luptător pentru recunoașterea de drepturi egale poporului român alături de celelalte națiuni conlocuitoare în Transilvania.

În domeniul clasicismului și-a legat numele de tălmăcirii din Tacit, Suetoniu și Horațiu, ca și de alcătuirea unei gramatici latine. Viața lui C. I. Agricola o însoțește de textul latin, de o notiță asupra lui Tacit și de un comentariu. Cartea s-a tipărit la Brașov, în 1858, și numără 44 de pagini. *Germania sau situațiunea, datinile și popoarele ei, asociată de textul latin și oarecari note*, a apărut la Sibiu în 1864, cu un număr de 72 pagini. Cea de a treia operă, tălmăcirea lui Suetoniu : *Viața a XII Imperatori*, ilustrată cu notițe și premiată cu 250 fl. de către contele Scarlat Rosetti, a fost tipărită la Brașov, în 1867, cu un cuprins de 517 p. În prefața la Suetoniu, G. Munteanu subliniază faptul că „în calitate de români, nu numai din rațiunea foloaselor clasicității, eram obligați a ne ocupa mai mult decît ne-am ocupat cu cultivarea clasicilor și anume cu cei latini sau romani, dar chiar și din pietatea filiască către ei, ca către un patrimoniu lăsat nouă de la strămoșii noștri spre ereditate”.

În continuare, elogiază pe contele Scarlat Rosetti, inițiatorul unui concurs pentru tălmăcirea lui Suetoniu, Iordanes și Tacit, avînd ca cenzori pe I. Popazu, Gh. Barițiu și pe profesorii Dr. J. Mesliota și S. Iosiffu.

Odele și epodele lui Horațiu, explicate în usul școalelor și tipărite la Iași în 1867, în Imprimeria Junimii, s-au tălmăcit după ediția lui O. Keller și A. Holder, apărută în 1864, iar comentariile s-au redactat pe baza explicațiilor lui C. W. Nauck, directorul gimnaziului din Königsberg.

Pentru conturarea mai deplină a fizionomiei lui G. Munteanu, subliniem că o bună parte din activitatea lui s-a desfășurat în cadrul Asociației transilvane pentru literatura română și cultura poporului român (Astra). Astfel, la cea de a doua adunare a Asociației, convocată la Brașov în martie 1862, la care a participat și Alex. Odobescu și care s-a desfășurat de-a lungul a trei zile, sub conducerea unui comitet din care făceau parte notabili ai mișcării naționale și intelectuale din Ardeal, G. Munteanu și-a dezvoltat memorabila disertație „Purismul în limbă”, recomandîndu-l ca o procedură ce tinde a libera și a curăți limba de barbarisme, de provincialisme și de arhaisme, în respectul materiei sale; de solecisme, de galicisme, de latinisme, de germanisme și de alți ismi în respectul formei și a construcțiunii sale”⁸.

⁴ Transilvania, Foaia Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, nr. 5, anul IV, Brașov, 1 martie 1871.

⁵ *Întemeierea gimnaziului român de lege orientată din Brașov*, (Progr. I) Brașov, 1855.

⁶ Gavril Munteanu, *Gramatica română* (aprobată) pentru clasile gimnasiale inferioare. Partea formară (A doua edițiune) Sibiu, 1863, LX + 103 p.; *Gramatica latină*. Partea formară pentru clasele I și II gimnasiale inferioare. Edițiunea primă, Brașov, 1863, 173 p.; *Manualul de geografie*, în două cursuri, pentru clasile gimnasiale inferioare (după Bellingier). A doua edițiune mai îndreptată, Sibiu, 1864, VII + 72 p.

⁷ Vezi notița biografică în „Transilvania”, nr. 5.

⁸ Revista Română, 1862—1863, p. 444.

Odobescu, prezent la discuție, nu este de acord cu rezoluția adunării impusă dictatorial de comitet⁹, care recomandă ortografia latinistă, inventată de Cipariu, capabilă să introducă divergențe între români, nu numai în privința creării limbii, dar și în privința vorbirii, așa cum a reieșit din felul de exprimare al oratorilor de la Brașov, adesea neînțeleasă și ridicolă¹⁰. Disertația lui Gavril Munteanu despre purismul în limbă¹¹ a fost pentru Odobescu un prilej de a ataca direcția lingvistică latinistă¹².

La împlinirea unui veac de la stingerea din viață a lui Gavril Munteanu, avem datoria de a-i evoca opera săvârșită.

⁹ Comitetul sau «Comisiunea filologică» era compusă din T. Cipariu, Dr. P. Vasiciu, G. Barițiu, I. Popazu, G. Munteanu și alții.

¹⁰ T. Vianu, *Studii de literatură română*, București, EDP, 1965, p. 97.

¹¹ Disertația a fost publicată în *Revista Română* pe 1862–1863, p. 443–461.

¹² T. Vianu, *op. cit.*